

לך לך מארצך

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתֶּךָ וּמִבֵּית אֲבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: (בראשית יב א.)¹

בראשית רבה לט א-ב – טלטול לצד גדלות

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתֶּךָ וּמִבֵּית אֲבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ" (תהלים מה יא) ... משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בִּירָה אחת דולקת.² אמר: תאמר שהבירה זו בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו: אני הוא בעל הבירה. כך, לפי שהיה אבינו אברהם אומר: תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג? הציץ עליו הקב"ה ואמר לו: אני הוא בעל העולם. "וַיִּתְּאוּ הַמַּלְאָךְ יַפְגֵּד" (שם יב) – ליפוטך בעולם, "כִּי הוּא אֲדֹנֵיךָ וְהִשְׁתַּחֲוֵי לוֹ" ... רבי ברכיה פתח: "לָרִיחַ שְׂמֵנֶיךָ טוֹבִים שְׂמֵן תוֹרַךְ שְׂמֵךְ" (שיר השירים א ג) ... למה היה אברהם אבינו דומה? לצלוחית של אפופלסמון³ מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזווית ולא היה ריחה נודף. כיון שהיתה מיטלטלת היה ריחה נודף. כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו: טלטל עצמך ממקום למקום ושמן מתגדל בעולם.⁴

בראשית רבה לט יא – הדרך ממעטת

"וַאֲעֵשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל" ... אמר רבי חייא: לפי שהדרך מגרמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את היציאה וממעטת את השם.⁵

רשב"ם דברים פרק כו פסוק ה – אברהם הוא "ארמי אובד אבי"

ארמי אובד אבי - אבי אברהם ארמי היה, אובד וגולה מארץ ארם. כדכתיב: לך לך מארצך, וכדכתיב: ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי. לשון אובד ותועה, אחד הם באדם הגולה, כדכתיב: "תְּעִיתִי כְּשֶׁה אֲבָד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ וְכוּ" (תהלים קיט קעו), "צֹאן אֲבָדוֹת הָיוּ עֲמִי רַעִיָהם הִתְעוּם" (ירמיהו נ ו). כלומר, מארץ נכריה באו אבותינו לארץ הזאת ונתנה הקב"ה לנו.⁶

¹ אברהם, העולה הראשון לארץ (בלי הסוכנות ובלי משרד הקליטה), שם לדרך פעמיו במצוות ה'. וכשהוא נכנס ובא בשערי הארץ, דרך אלון מורה מקום שם, נגלה אליו הקב"ה, ככתוב: "וַיֹּאֶר ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת". אברהם מודה לה' שהגיע אל "הארץ אשר אראך" ובונה שם מזבח הודיה, ככתוב: "וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנְּרָאָה אֵלָיו". אנו מבקשים לדרוש ולהידרש קצת למשמעות "לך לך מארצך" ו"הארץ אשר אראך", שני חלקי המפתח בפסוק ולקשר ביניהם.

² עיר, מקום יישוב מואר.

³ שמן המור. יש אומרים שהמקום בו התמחו בגידול וייצור שמן זה בארץ ישראל הוא עין גדי, כפי שמשמע מכיתוב שנמצא בחפירות **בית הכנסת העתיק בעין גדי**.

⁴ וכן הוא בשיר השירים רבה (פרשות א, ב) על הפסוקים: "לריח שמניך טובים", "ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך" – יציאת אברהם מאור כשדים (ובהמשך מחרן) מתוארת בצבעים יפים ונעימים, לצד גילוי האמונה באל אחד. ובסימן י בפרשה לט של בראשית רבה שהבאנו, מדגיש המדרש את "המציאה" ההדדית של הקב"ה ואברהם: "משל למלך שהיה עובר ממקום למקום ונפלה מרגלית מעל ראשו ... ועשה צְבָרִים והביא מְכָבְרוֹת וכבר את הראשונה ולא מצא, השני ולא מצא ובשלישית מְצָאָה. אמרו: מצא המלך מרגליות שלו. כך אמר הקב"ה: מה צורך היה לי לייחס שם, ארפכשד, שלח, עבר, פלג, רעו, שרוג, נחור, תרח, לא בשבילך? ומצאת את לבבו נאמן לפניך". כבר הארכנו במציאה זו בדברינו **מי מצא את מי** בפרשה זו בשנה האחרת, וכבר שם רמזנו שלמרות מדרשים נאים אלה, יש גם צד קשה ולא נעים, צד של גלות ונדודים, בהליכתו של אברהם ממולדתו ומבית אביו אל ארץ לא נודעת. "לך לך" נשמע אולי קצת מפויס, כפי שמפרש רש"י: "לך לך – להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם". אבל עדיין יש כאן נטישה, נדודים וגלות. ועל כך נרצה להתעכב הפעם.

⁵ וכן הביא רש"י בפירושו על הפסוק בתחילת הפרשה. הברכה-הבטחה "וַאֲעֵשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל" היא פיצוי על תלאות הדרך. ראה גם מסכת ראש השנה טז ב: "ואמר רבי יצחק: ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה ... ויש אומרים: אף שינוי מקום, דכתיב: וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתֶּךָ (בראשית יב), והדר (אח"כ): וַאֲעֵשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל". הסבל הכרוך בשינוי מקום, שהוא מעין גלות, אינו דבר של מה בכך וגורם לכפרת עוונות. ראה שם דעה אחרת, שזכות ארץ ישראל היא שגורמת: "ההוא זכותא דארץ ישראל הוא דאהניא ליה". אבל גם לפי דעה זו, כדי להגיע לארץ ישראל ולהינות מזכותה, יש לטרוח ולסבול תלאות "לך לך".

⁶ וכן גם מפרש רשב"ם על הפסוק: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אֲבִי" בהמשך פרשתנו (בראשית כ יג, התנצלות אברהם לאבימלך, להלן בהמשך הדברים): "כאשר התעו אותי - היגלוני ממקומי שנאמר: לך לך מארצך. וזהו שכתוב: ארמי אובד אבי, משום שהוגלה משם כי התעו אותי. ואובד אבי כפל לשון הוא, כדכתיב: תעיתי כשה אובד, צאן אובדות היו עמי רועיהם התעו". על פי פירוש רשב"ם, "ארמי אובד אבי" שאנו אומרים בליל הסדר ומקורו בקריאת הביכורים (פרשת כי תבוא) הוא אברהם! לא יעקב, אלא אברהם. זאת ועוד, "ארמי" איננו לבן שהיה "אובד" את יעקב, כך מקובל לפרש (בנין קל הופך להפעיל), אלא אברהם. אברהם אובד ותועה בדרכים (בנין קל נשאר בפשוטו). זהו אברהם הארמי שהפך בעקבות הקריאה "לך לך" לאברהם העברי – זה שבא "משם", מהעבר ההוא (וכפשוטו, מבני עבר). "אבד" ו"תעה" כפעולות משלימות מה שחוזר אח"כ אצל הנין יוסף שמצאו איש כשהוא "תועה בשדה", בדיני השבת אבדה (שמות כג ד) ועוד. מעניין איך יסביר רשב"ם את המשך הפסוק בפרשת ביכורים: "וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהיה שם לגוי עצום ורב וכו'". גם הפסוק השני שמביא רשב"ם מהמשך פרשתנו: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אֲבִי", אומר דרשני ועל כך בהמשך. וכבר זכינו להקדיש דף מיוחד בפרשת כי תבוא **לארמי אובד אבי**.

בראשית רבה פרשה נב סימן יא – התעו אותי אלהים מבית אבי

"ויהי כאשר התעו אתי אלהים מבית אבי וגוי" (בראשית כ יג) - אמר ר' חנין: הלואי נדרוש פסוק זה בשלוש פנים ונצא ידיו.⁷ בשעה שביקשו אומות העולם לְיָדוּג לִי, עד שאני בבית אבי, נתקיים עלי הקב"ה.⁸ ובשעה שביקשו אומות העולם להתעות אותי, נגלה עלי הקב"ה ואמר לי: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך".⁹ ובשעה שביקשו אומות העולם לתעות מדרכיו של הקב"ה, העמיד להם הקב"ה שני גדולים משל בית אבא, שם ועבר, והיו מתרין בהן.¹⁰

ספרי דברים פסקא שיג - המלך שננטש במדבר

"ימצאהו בארץ מדבר" - זה אברהם. משל למלך שיצא הוא וחיילותיו למדבר. הניחוהו חיילותיו במקום הצרות, במקום הגייסות, במקום הליסטים והלכו להם. נתמנה לו גיבור אחד, אמר לו: אדוני המלך, אל יפול לבך עליך ואל יהי עליך אימה של כלום. חייד שאיני מניחך, עד שתיכנס לפלטרם שלך ותישן על מיטתך. כענין שנאמר: "ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים" (בראשית טו ז). "יסובבנהו" - כענין שנאמר: "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך" (בראשית יב א).¹¹

מדרש תנחומא פרשת לך לך סימן ג – יעד המסע לא ברור

"אל הארץ אשר אראך" - לא אמר ליה למקום פלוני. זו ניסיון בתוך ניסיון. יש אדם שהולך ואינו יודע לאיזו מקום הוא הולך. מה עשה? נטל את כליו ואת אשתו – "וילך אברם כאשר דבר אליו ה'".¹²

בראשית רבה פרשה לט סימן ח

"וילך אברם כאשר דבר אליו ה' - אמר רבי לוי: בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים. אמר: הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. וכיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש, בעידור בשעת העידור. אמר: הלואי יהא חלקי בארץ הזאת. אמר לו הקב"ה: "לזרעך אתן את הארץ הזאת".¹³

⁷ הלואי ששלוש הדרשות שנביא להלן יאפשרו לנו להבין את הפסוק ונצא ידי פירוש ראוי לו או ונצא עם ידיו (לא) למעלה. שים לב שמדובר בהתנצלותו של אברהם כלפי אבימלך על שהטעה אותו ואמר על שרה שהיא אחותו ולא שהיא אשתו. כאילו אברהם אומר לאבימלך: א-להים התעה אותי ולכן אני נאלץ להטעות אותך. ראה דבריו הנכוחים של אבימלך הן כלפי הקב"ה בשעת מעשה: "הגוי גם צדיק תהרוג. הלוא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא", והן למחרת בבוקר כלפי אברהם: "מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה, מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי". וכבר הארכנו לדון בפרשה זו בדברינו [הגוי גם צדיק תהרוג](#) בפרשת וירא.

⁸ יציאתו של בית תרח מאור כשדים באה בשל המאבקים שאברהם ניהל כנגד עבודת כוכבים שם, מאבק שהיה בו גם מרידה במלכות, בנמרוד. ראה בראשית רבה סוף פרשה לח, בסיפור על שבירת הפסלים ע"י אברהם והשלכתו לכבשן האש. כבר שם הגן עליו הקב"ה, אבל תרח ומשפחתו נאלצו לגלות בשל מאבקי של אברהם בעובדי האלילים בארצו ומולדתו. ראה דברינו [אברהם ונמרוד, דרכו של אברהם לאמונה בבורא עולם](#) ועוד, בפרשה זו. ראו גם [אברהם ודור הפלגה](#) שמאבק זה החל עוד קודם.

⁹ ציווי הקב"ה "לך לך", בא בעקבות רדיפות אנשי אור כשדים. מעין מה שהקב"ה אומר גם ליעקב שאין לו מה לחפש יותר בחרן והגיע הזמן שישוב לארץ כנען. ראה בראשית פרק לא, דברינו [שוב אל ארץ מולדתך](#) בפרשת ויצא.

¹⁰ לא ברור אם אכן יצאנו ידיו מהקושי של הפסוק: "ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי". פסוק זה אכן מעורר קשיים רבים ומעמיד את כל ענין "לך לך" באור אחר לגמרי. ראה גם ההתחבטות להלכה אם "אלהים" שבפסוק זה הוא לשון קודש או חול, בירושלמי מגילה פרק א הלכה ט: "כל השמות הכתובים באבינו אברהם קודש חוץ מאחד שהוא חול ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי. ויש אומרים אף הוא קודש שאילולי אלהים כבר התעו אותי". וכן מסכת סופרים פרק ד הלכה י: "כל השמות האמורין באברהם קודש, חוץ מאחד שהוא חול, שנאמר: ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך, ויש אומרים: ויהי כאשר התעו אותי אלהים; ר' חנינא בן אחי של ר' יהושע אומר: קודש, שאילולי אלהים כבר התעו אותי". ראו עוד אבן עזרא ורמב"ן על הפסוק. נראה שגלשנו לנושא אחר שבחלקו כבר דנו בו בדברינו [הגוי גם צדיק תהרוג](#) בפרשת וירא ויש להוסיף ולהעמיק בו. ולגבי שם ועבר שני הגדולים, ראה דברינו [שם ועבר – אבות אבותינו](#) בפרשת נח.

¹¹ כבר הבאנו מדרש מופלא זה בדברינו [מי מצא את מי](#) בפרשה זו בשנה שעברה. ושם הראינו שאחת האפשרויות, היא שהמלך שננטשו אותו הוא אברהם והגיבור הוא הקב"ה שבא להצילו להבנתו (ויש גם אפשרות הפוכה). לפי שיטה זו, המדרש מדגיש את בדידותו של אברהם שננטש ע"י משפחתו ואנשי עירו וארצו ונאלץ לצאת לדרך נדודים. דבריו של הגיבור למלך: "אל יפול לבך עליך ואל יהי עליך אימה של כלום", רק ממחישים את אימת הנטישה והחרדה שהיו מנת חלקו של אברהם בצאתו למסע "לך לך".

¹² נפנה עתה "לחצי השני" של הפסוק: "אל הארץ אשר אראך". לאן "לך לך"? ליעד לא ברור. ניסיון בתוך ניסיון, גם לצאת לנדודים ולגירות וגם ללכת למקום לא נודע וממילא למשך זמן לא ידוע. ואברהם עומד בניסיון. ראה הרחבה של מדרש זה בתנחומא (בבב) פרשת לך לך סימן ד: "לך לך אל הארץ אשר אראך - נסיון בתוך נסיון, שלא אמר לו לאיזה מקום לילך, אלא אל הארץ אשר אראך. דבר אחר: אל הארץ אשר אראך - אמר ר' ברכיה הכהן ברבי: זה שאומר הכתוב: אשכילך ואורך בדרך זו תלך (תהלים לב ח) - שאני אשכילך ... אתן בך חכמה ... ואורך - שאני קושטך לדרך טובה ... אל הארץ אשר אראך. א"ל: אברהם, אין אתה מפסיד". ריבוי ההבטחות, רק מצביע על הקושי ועל הצורך בפיוצי. אבל צריך לשוב ולזכור שאת החצי הראשון של המסע, עשה תרח.

¹³ אברהם הוא שבוחר את ארץ כנען! כמעט היינו אומרים: אל הארץ אשר אראך – הארץ אשר תיראה לך. או במילים אחרות: כשתגיע לשם, כבר תדע בעצמך שזו הארץ המיועדת. בדומה לציווי בעקידה (להלן). וכשהגיע אברהם לארץ כנען ובחר בה (הגם שראה

אבן עזרא בראשית פרק יב פסוק א – ידע אברהם לאן הוא הולך

ואחר שאמר אשר אראך גילה לו הסוד, כי כן כתוב: "ויצאו ללכת ארצה כנען" (בראשית יא ה). או יהי טעם "אראך". הוא שאמר לו "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה" (בראשית יג טו).¹⁴

רמב"ן בראשית פרק יב פסוק א – אשר אראך – כשאראה אליך

וטעם להזכיר "אראך ומולדתך ובית אביך", כי יקשה על האדם לעזוב ארצו אשר הוא יושב בה ושם אוהביו ורעיו וכל שכן כשהוא ארץ מולדתו ששם נולד, וכל שכן כשיש שם כל בית אביו, ולכך הוצרך לומר לו שיעזוב הכל לאהבתו של הקב"ה.¹⁵

אל הארץ אשר אראך - היה נודד והולך מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, עד שבא אל ארץ כנען ואמר לו "לזרעך אתן את הארץ הזאת", אז נתקיים "אל הארץ אשר אראך", ואז נתעכב וישב בה.¹⁶ ומה שאמר: "ויצאו ללכת ארצה כנען", לא להתישב בה, כי עדיין לא ידע כי על הארץ ההיא נצטווה, אלא שאחז צדיק דרכו דרך ארץ כנען, כי כן היה בדעתו ובדעת אביו גם מתחילה בצאתם מאור כשדים. ומפני זה אמר: "ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי" (להלן כ יג), כי היה תועה כשה אובד.¹⁷

ויתכן לומר כי אברהם מבראשונה ידע כי ארץ כנען היא נחלת ה' ובה יתן ה' חלקו, והאמין כי "אל הארץ אשר אראך" ירמוז לו על ארץ כנען, או על כולה, או על אחת מכל הארצות האל, ושם פניו אל כלל ארץ כנען, כי שם הארץ אשר יראנו באמת.¹⁸

בראשית רבה פרשה לט סימן ט – שני "לך לך"

אמר רבי לוי בן חיתא: שתי פעמים כתיב "לך לך"¹⁹ ואין אנו יודעים אי זו חביבה, אם השנייה אם הראשונה. ממה דכתיב: "אל ארץ המוריה", הוי השנייה חביבה מן הראשונה.²⁰
אמר רבי יוחנן: "לך לך מארצך" - מאיפרכיה שלך,²¹ "וממולדתך" - זו שכונתך, "ומבית אביך" - זה בית אביך,²² "אל הארץ אשר אראך". ולמה לא גלה לו? כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. היא דעתו של

שהכנעני שהוא מבני חם הולך וכובש אז את הארץ מידי בני שם ואברהם הוא מבני שם, אומר לו הקב"ה: "לזרעך אתן את הארץ הזו". ולמען בחירה זו של אברהם את הארץ מסובב הדרשן את כניסתו של אברהם לארץ ממזרח ככתוב במקרא, אל חופה בצפון מערב. ראה דברינו **מפגשי אברהם עם תושבי הארץ**.

¹⁴ אבן עזרא אינו מקבל את הדעה שהביטוי: "אל הארץ אשר אראך", מורה שאברהם יוצא למסע אל הבלתי נודע. שהרי כתוב בפירוש בהמשך (פסוק ה): "ויצאו ללכת ארצה כנען", היינו שאברהם ידע לאן הוא הולך. יעד הנסיעה היה ברור: ארץ כנען. עפ"י שיטת אבן עזרא, היה בהתחלה ציווי כללי "אל הארץ אשר אראך", אך מיד בתחילת המסע גילה הקב"ה לאברהם את הסוד שהיעד הוא ארץ כנען. זאת ועוד, כבר תרח כשיוצא מאור כשדים שם פעמיו אל ארץ כנען, ככתוב בסוף פרשת נח: "ויקח תרח את אברהם בןו ואת לוט בן הן בן בנן ואת שרי פלתו ואת אשת אברהם בנן ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן וישבו שם" (בראשית יא לא). ראה פירוש אבן עזרא שם שכורך את שני המסעות יחד והכלל במצוות הקב"ה: "וטעם ללכת ארצה כנען כי השם אמר לאברהם לך לך מארצך (בראשית יב א). והנה הטעם - וכבר אמר השם".

¹⁵ ראה במדבר רבה יד יא על קרבנות הנשיאים: "ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי ... ומזרק זה אברהם שנזרק מארצו ומבית אביו שנאמר (בראשית יב) ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך".

¹⁶ בדומה למדרש בראשית רבה ותנחומא לעיל שאברהם לא ידע מראש לאן הוא הולך, אבל בניגוד לבראשית רבה שאברהם בחר את הארץ. הקב"ה אומר לו כשהגיע לארץ כנען "לזרעך אתן את הארץ הזאת" ואז התקיים "אל הארץ אשר אראך" ולא שאברהם בחר ואז נאמר לו "לזרעך אתן את הארץ הזאת".

¹⁷ תמצית הדברים: רמב"ן מתווכח עם אבן עזרא וטוען שאברהם לא ידע שארץ היעד היא ארץ כנען. היא הייתה פשוט אחת הארצות בה "אחז דרכו", אולי כדרך מהגרים רבים באזור בקשת הפוריה בתקופה ההיא, ורק כשהגיע לארץ כנען התגלה אליו הקב"ה ואמר לו שזו הארץ המובטחת. ראה גם פירוש רמב"ן על הפסוק בפרשתנו, בו הקב"ה מתגלה לאברהם: "ויגא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח לה' הנראה אלי" (פרק יב פסוק ז), וזה לשונו: "וטעם לה' הנראה אלי - כי הודה לשם הנכבד וזבח לו זבח תודה על שנראה אליו, כי עד הנה לא נראה אליו השם ולא נתודע אליו במראה ולא במחזה, אבל נאמר לו "לך לך מארצך" בחלום הלילה או ברוח הקדש". רמב"ן יוצר כאן הקבלה בין "אשר אראך" ובין "ה' הנראה אליו". אשר אראך - אשר אראה אליך.

¹⁸ בקטע אחרון זה של פירושו, נראה שרמב"ן שנאלץ גם הוא לנדוד בעקבות וויכוחים ו"ניתוח פסילים" (ויכוח ברצלונה, 1263) עד שהגיע לארץ ישראל, חש כאן הזדהות אישית עם אברהם אבינו ומשלב מהמית לבו וקורותיו בפרשנות המקרא.

¹⁹ אחת כאן בניסיון הראשון (עפ"י פירוש המשניות לרמב"ם לעשרה הניסיונות) והשנייה בעקידה: "ולך לך אל ארץ המוריה" (בראשית כב ב), בניסיון העשירי ואחרון. ראה דברינו **עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו** בפרשת חיי שרה.

²⁰ מדרש זה מופיע גם בפרשת העקידה, בראשית רבה פרשה נה. שיטת ר' לוי בן חיתא היא שהציווי ללכת אל מקום ידוע "אל ארץ המוריה" (מה גם שלעתיד הוא מקום המקדש והר הבית) הוא חביב יותר (לא בהכרח עדיף), על פני ציווי ללכת אל מקום בלתי ידוע "אל הארץ אשר אראך". מיניה וביה, אנו מבינים שה"לך לך" שבפרשתנו היה ניסיון גדול בשל ההליכה אל הבלתי נודע.

²¹ מדינה, מחוז, עיר של שלטון.

²² משפחתך. ראה מדרש בראשית רבה לט סימן ז, שדן בכך שאברהם עזב את אביו בעודו בחיים (תרח חי עוד 65 שנה אחרי שאברהם עוזב אותו ונפטר כשנכדו יצחק, שמן הסתם לא זכה לראותו, היה בן 35!) ומעורר את השאלה של כיבוד אב ואם: " ... לפי שהיה אברהם אבינו מפחד ואומר אצא ויהיו מחללין בי שם שמים ואומרים הניח אביו והלך לו לעת זקנתו ...". וכבר הרחבנו בנושא זה

רבי יוחנן, שאמר ר' יוחנן: "ויאמר קח נא את בנך את יחידך" (בראשית כב ב), אמר לו: זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו. אמר לו: "אשר אהבת", אמר לו: ויש תחומים במיעיים? אמר לו: "את יצחק". ולמה לא גלה לו? כדי לחבבו בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. דאמר רב הונא משם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: מִשְׁקָהּ הקב"ה ומִתְלָה עיניהם של צדיקים ואח"כ הוא מגלה להם טעמו של דבר.²³ כך, "אל הארץ אשר אראך", "על אחד ההרים אשר אומר אליך", "וקרא אליה את הקריאה אשר אני דובר אליך" (יונה ג ב), "קום צא אל הבקעה ושם אדבר אתך" (יחזקאל ג כב).²⁴

אור החיים על הפסוק (בראשית יב א) – הארץ שראויה לך ואתה ראוי לה

עוד יתבאר על דרך מה שאמרו בספרי בפסוק "אשר אני שוכן בתוכה", "אשר אני שוכן בתוך בני ישראל" (במדבר לה לד), אין שכינה שורה אלא בתוך בני ישראל ובעודך בארץ ע"כ.²⁵ והוא שאמר ה' לאברהם "אל הארץ אשר אראך", פירוש: ראויה לך ואתה ראוי לה. ושיעור התיבה הוא: אשר אראה אותך לה ואראה אותה לך. כי זה בלא זה אינם ראויים להשראת שכינה ולרוב הצלחות.²⁶

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: לאחר 'סגירת הגליון' הזדמן לנו המדרש שלהלן והתקשינו לשבצו לעיל. המדרש מובא ככתבו וכלשונו, בלי שום הערת שוליים, וכל אחד ואחת ישבצו אותו במקום שנראה להם ראוי.

בראשית רבה פרשה לט סימן ח

רבי יהודה ורבי נחמיה. ר' יהודה אמר: "לך לך" שתי פעמים: אחת מארם נהרים ואחת מארם נחור. רבי נחמיה אמר: "לך לך" - שתי פעמים: אחת מארם נהרים ומארם נחור, ואחת שהפריחו מבין הבתרים והביאו לחרן. זהו שכתוב: "עֲמָךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילְךָ בְּהַדְרֵי קִדְשׁ מִרְחֹם מִשְׁחֹר לָךְ טַל יִלְדְּתִיךָ" (תהלים קי ג). "עמך נדבות" - עמך הייתי בעת שנדבת לשמי לירד לכבשן האש. "ביום חילך" - בשעה שפָּנְקָתָ לִי כֹל אוֹתָם הַחַיִּילוֹת וְהַאוֹכְלוֹסִים. "בהדרי קדש" - מהדרו של עולם הקדשתך. "מרחם משחר" - מרחמו של עולם שחרתך לך. "לך טל ילדותך" - לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר: תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד עבודת כוכבים כל השנים הללו? א"ל הקב"ה: "לך טל ילדותך" - מה טל זה פורח אף עונותיך פורחים. מה הטל הזה סימן ברכה לעולם, אף אתה סימן ברכה לעולם.

זהו שכתוב: "ואומר מי יתן לי אבר כיונה ועופה ואשכונה" (תהלים נה ז) - למה "כיונה"? ר' עזריה בשם רבי יודן אמר: לפי שכל העופות בשעה שהם יגעים, הן נחין על גבי סלע או על גבי אילן. אבל היונה הזו, בשעה שהיא

דבדינו [תרח סבנו](#) בפרשה זו והראינו שאברהם חוזר לחרן לנסות לקחת את אביו לארץ כנען, אך זה מסרב. אברהם חוזר לארץ כנען לקיים את ציווי הקב"ה "לך לך" גם במחיר אי כבוד אב ואם. ומי בא לסעוד את תרח בזקנותו? נחור שלא הצטרף למסע הראשון ונשאר באור כשדים, אך לאחר מכן הצטרף אל תרח אביו בחרן. ראה דברינו שם.

²³ נוסחאות אחרות: מִתְלָה במקום משה, עושה דבר תמוה. כך או כך, מִשְׁקָהּ ומִתְלָה או מִתְלָה ומִתְלָה, הקב"ה מגלה טפח ומכסה טפחיים בדבריו אל האבות, אם כניסיון אם כדרך חיבה וקרבה.

²⁴ לפי שיטת ר' יוחנן אין הבדל, באופן הדיבור והשיח שבין הקב"ה לאברהם, בין ניסיון ההגירה וניסיון העקידה. בשניהם, היה דיבור הדרגתי ומסתורי. הליכה אחרי צו הא-להים מתחנה לתחנה, צעד אחר צעד, בלי לדעת את היעד המדויק. גם "אל ארץ המוריה" איננו מקום מדויק שהרי התורה אומרת בפירוש: "על אחד ההרים אשר אומר אליך" ולא ידע אברהם את המקום עד שלא הגיע לשם. כך או כך, בין לשיטת ר' לוי ובין לשיטת ר' יוחנן, הציווי בלשון "לך לך" של ניסיון העקידה, סוגר מעגל חיים ומחזיר את אברהם כ-65 שנה אחורה לציווי של "לך לך" של ניסיון ההגירה לארץ כנען. ומן הסתם נדדו מחשבותיו של אברהם רחוק, רחוק ... איך ה"לך לך" הראשון מביא אותו בסופו של דבר ל"לך לך" השני הנורא של הציווי להקרבת יצחק ... האם זו הייתה מטרת כל ההליכה לארץ חדשה? ראה מדרש זוטא - קהלת (בובר) פרשה ד על הפסוק בקהלת ד ח: "יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי גַם בֵּן וְאָח אֵין לוֹ וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ ... גַם זֶה הֶבֶל וְעֵנָן רֶעַ הוּא - יֵשׁ אֶחָד - זֶה אַבְרָהָם ... וְאֵין שְׁנֵי, שְׁאֵין לוֹ בֵּן זֹג כְּמוֹתוֹ ... בְּשִׁעָה שְׁאֵמַר לוֹ הַקְּב"ה קַח נָא אֶת בְּנֶךְ - וְאֵח אֵין לוֹ. בְּשִׁעָה שְׁאֵמַר לוֹ הַקְּב"ה לָךְ לָךְ מֵאַרְצְךָ - וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ. לְמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְלִמֵּי אֵין עֵמֶל. לֹא לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתוֹ. וְכֹל מִי שְׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵן גַּם זֶה הֵבֶל".

²⁵ ע"כ - עד כאן לשון מדרש ספרי שאור החיים מצטט. נוסח ספרי במדבר שבידינו הוא כדלהלן (פיסקא קסא סוף ספר במדבר): "אשר אני שוכן בתוכה - חביבים ישראל שאף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם, שנאמר: השוכן אתם בתוך טומאתם. ואומר בטמאים את משכני אשר בתוכם. ואומר ולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה ג) ואומר ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה". ראה שם.

²⁶ המילה "אראך" עפ"י אור החיים מקפלת בתוכה: ראוי לה וראויה לך. אתה ראוי לה (לארץ) והיא (הארץ) ראויה לך. ורמב"ן יוסיף שאז נראה אליו ה' (ראה הערה 17 לעיל). לגבי אברהם, שאח"כ נתקל בקשיים רבים לרשת את הארץ ולהתחיל בה ולזכות לדור המשך, דברים אלה של אור החיים רק מעצימים את הניסיונות שנדרש לעמוד בהם. ולוואי שזכה גם אנו שהארץ תהיה ראויה לנו ואנו נהיה ראויים לה ולא נדע עוד - לא "לך לך" של הגירות ולא "לך לך" של עקידות.

פורחת ויגיעה, קופצת באחד מאגפיה ופורחת באחד מאגפיה. "הנה ארחיק נדוד" (תהלים נה ח) - נדנוד אחר נדנוד, טלטול אחר טלטול. "אלין במדבר סלה" - מוטב ללון במדברות של א"י ולא ללון בפלטרויות של חוץ לארץ. ואם תאמר: לא גהץ אברהם ושמח על דיבור המקום, ולמה לא יצא? שעדיין לא הורשה. אבל משהורשה: "וילך אברם כאשר דבר אליו ה'".